

МАРТИН И. МАТИЈАШЕВИЋ*

Факултет безбедности

Београд

ЖЕЉКО В. ЛАЗИЋ**

Академија за националну безбедност

Београд

УДК 323.28:343.3/7(497.11)

Монографска студија

Примљен: 23.08.2016

Одобен: 22.09.2016

Страна: 345-356

КРИВИЧНО ДЕЛО ТЕРОРИЗМА У СРПСКОМ ЗАКОНОДАВСТВУ

Сажетак: Заштита државе спада у примарне функције кривичног права, па је логично да се заштита њених виталних интереса налази на самом врху пирамиде правних вредности. Знамо да данас тероризам представља једну од кључних појава која угрожава безбедност државе, па ћемо се са циљем свестраније анализе осврнути на историјскоправни приказ тероризма у српском законодавству. Затим на анализу кривичног дела тероризма у законодавству бивше Југославије и на крају разматрање кривичног дела тероризма у кривичном законодавству Републике Србије са акцентом на период од 2005. године до данас. Посебно тежиште рада дато је на упоредној анализи промене карактера терористичких претњи и кривичноправне реакције у нашем кривичном законодавству, на нове појавне облике и ескалацију тероризма у свету.

Кључне речи: тероризам, кривично дело, претња, безбедност, право

Увод

Прва искуства са почецима данашњег тероризма везана су за стварање Краљевине СХС, односно Југославије. Укључење територија на којима су живели народи који нису одобравали уједињење под Карађорђевићима били су индикатор нових безбедносних искушења. Јужна Србија (данашње Косово и Метохија, Македонија) постаје немирна зона у коју су са истока, из Бугарске, упадале комитске групе или у којој су деловале терористичке групе Унутрашње македонске револуционарне организације (ВМРО).

На том терену је настављен рад оружаних група, карактеристичан за последње две деценије турске окупације (1890–1910), само што су фокус терористичких напада бугарско-македонских група сада били представници нове југословенске власти, углавном атентатима. Косово и Метохија је такође била немирна зона од 1919 – 1921. године побуне и активности одметничких и терористичких група узимале су маха.

* matijasevic@fb.bg.ac.rs

** zeljkolaz@gmail.com

Нова област у којој су касније постале активне терористичке групе била је Хрватска, Хрватски усташки покрет настао је у емиграцији, углавном после увођења диктатуре у Југославији 1929. године. Главна база за обуку ових група била је Италија, центар за обуку у Бовењу и касније у Мађарској, центри Јанка Пусту и Надкањижи.

И коначно, били су ту и комунисти који су своје терористичке (њиховим речником револуционарне) активности спроводили екстериторијално и искључиво према носиоцима власти. Због неких од ових активности комунистичка странка била је забрањена, а њене активности одвијале су се у илегалу. Новости за власти у Београду од 1930. године представљале су терористичке активности разних група ван територије Краљевине.

Значајно је поменути један догађај из савремене историје Србије, који је имао далекосежне последице на третирање тероризма у међународном праву, а то је атентат на југословенског краља Александра I у Марсеју 9. октобра 1934. године који је у себи садржао значајне терористичке елементе и утицао на доношење међународне конвенције о сузбијању и кажњавању злочина извршених са циљем политичког тероризма.

Историјски парадокс је да су политичке групе које су се служиле тероризмом у борби за власт или националну еманципацију, након слома Краљевине Југославије у Априлском рату 1941. године, преузели власт под скутом Немачке и у Хрватској формирали марионетску НДХ.

Други парадокс десио се на крају Другог светског рата је да су се поражени представници Краљевине и носиоци њеног политичког наслеђа и легитимитета (ЈВуО, равногорски покрет, рекло би се: четници) после слома 1945, нашли у илегалу и понекад су користили тероризам у својим акцијама све до средине 50-тих година.

Са друге стране усташки терористи после слома НДХ поново су прешли у илегалу у Југославији или иностранству, тако да је након 1945. године у иностранству постојао велики број лица која су била спремна да се врбују и врше терористичке акте према новој Југославији.

Кривично дело тероризма посебно кулминира након 90-тих година у јужној српској покрајини Косову и Метохији, као и у општинама Прешево, Бујановац и Медвеђа, чији интензитет је посебно био изражен у периоду од 1999. до 2001. године.

Значајно је осврнути се и на не тако далеке догађаје, полиција Србије је 17. марта 2007. године на планини Нинаја, у месту Жабрен, 30 километара удаљеном од Новог пазара, у кампу и пећини за обуку терориста ухапсила четворицу чланова групе. Неколико дана касније полиција је ухапсила још двојицу терориста и у кампу нашла и запленила велику количину оружја, пушчане муниције различитог калибра, бомби, пластичног експлозива са сатним механизмом, заштитне маске, прибор за чишћење опреме. Месец дана касније (30.априла) у противтерористичкој акцији полиције у селу Доња Трнава, на планини Рогозна, код Новог пазара, терористи су пружили оружани отпор полицији и том приликом је убијен један терориста, а ухапшена су два.

Већ 11. јуна 2007. године полиција је у опсежној противтерористичкој акцији на подручју Новог пазара, Тутина и Сјенице нашла и запленила више од 10.000 комада пушчане муниције и 15 килограма експлозивне смесе. Наредних месеци ухапшено је још 13 вехабија, припадника терористичког колективитета. У септембру 2007. године подигнута је оптужница против свих чланова групе због постојања основане сумње да су учинили кривично дело тероризма (Мијалковски, 2010:68).

Тероризам на нашим просторима увек је био део политичког контекста и стремљења, екстремне социјалне и националне групације прибегавале су тероризму ради остварења својих циљева, тако је делимично и данас, опасност од тероризма повећана је и са мигрантском кризом и великим бројем припадника ИСИЛ-а и повратника са ратишта у Сирији. Захтева се свестранија пажња државних органа у кривичноправној заштити грађана Републике Србије, ослањањем на национално и међународно кривично законодавство и сарадњу на свим пољима са другим државама света у праћењу и сузбијању тероризма.

Кратак правно-историјски приказ тероризма у српском законодавству

Када је реч о кривичном делу тероризма, он је у српском законодавству након Другог светског рата, егзистирао у политичким деликтима у кривичном законодавству ФНРЈ и СФРЈ. Међу њима посебну важност за материју политичких деликата имале су одредбе Закона о кривичним делима против народа и државе (1946). Закон о кривичним делима против народа и државе представљао је први и једини правни акт у оквирима послератне југословенске државе, који је био посвећен искључиво деликтима против државе, доминантне политичке идеологије и националне безбедности.¹ У члану 2. се, тако, прописује да се кривичним делом против народа и државе има сматрати „свака радња која иде за тим да се путем насиља обори или угрози постојеће државно уређење ФНРЈ, или да се угрози њена спољна сигурност или основне демократске, политичке, националне и економске тековине народно - ослободилачког рата, федеративно уређење државе, равноправност и братство југословенских народа и народна власт“.² У члану 3. се могу уочити елементи који нису дефинисани прецизно као терористички, али покривају активности, које данас имају терористички карактер и то ставкама 7) која се односи на организовање оружане побуне и оружаних банди, 12) односи се на лишење живота војних лица, представника или службеника народних власти, као и лица савезничких и пријатељских држава, 13) обухвата разарање и оштећење јавне имовине. Може се рећи да је овај Закон својим постојањем покривао активности које у себи могу носити терористичке елементе и поставио основу за уношење кривичног дела тероризма у српско законодавство.

¹ Закон о кривичним делима против народа и државе, „Службени лист ФНРЈ“, бр. 59/46, 106/47, 110/47.

² Чл. 2-13. Закона о кривичним делима против народа и државе, „Службени лист ФНРЈ“, бр. 59/46, 106/47, 110/47.

Сукоб Титове Југославије са земљама Стаљинове народне демократије 1948–1954. године, такође је био пропраћен терористичким активностима суседних земаља. Бугарска државна сигурност (БДС) развила је веома дрску и безобзирну субверзивну активност, избројано је убацивање 214 терористичких група на територију ФНР Југославије.

Албанска служба безбедности (Сигурими) је такође била активна, из центара Сигуримија у Југославију је до краја 1955. године убачено око 80 терориста са задатком, од којих је 60 ухваћено, убачено је и око 190 терористичких група које су деловале на Космету.

Талас терористичког насиља из 60-их и 70-их рефлектовао се и на тлу Југославије сличним или истим методама и техником коју терористи користе у свим деловима света.

Према објављеним подацима из књига *Смрт је њихов занат* (Политика, 1993. године) и *Терористи из шесте колоне* (Борба, 1979.) у том периоду убијено је око 20 грађана СФРЈ на раду у иностранству, амбасадора и службеника југословенских дипломатско-конзуларних представништава. У истом интервалу забележено је 22 упада терористичких група на територију СФРЈ, 87 експлозија мина и бомби и 13 подметнутих пожара (у земљи и иностранству, углавном у амбасадама и југословенским клубовима ван земље). Поред тога едидентирани су 62 оружана и физичка напада на југословенске институције и грађане у којима није било жртава, те четири отмице авиона страних компанија од стране југословенских емиграната. Као извршиоци поменутих аката означене су, пре свих, емигрантске организације (Наша борба, 1998).

Почетком 1973. године новелом је уведен у Кривични законик СФРЈ нови члан 113а. у који се уграђује кривично дело под називом *тероризам* у оквиру главе X која је носила назив *Кривична дела против народа и државе*. Тада су установљена још два нова кривична дела терористичког карактера у глави XXI насловљеној *Кривична дела против опште сигурности људи и имовине*, и то: отмица ваздухоплова (члан 272.а КЗ) и угрожавање безбедности лета ваздухоплова (члан 272б. КЗ). Кривични законик СФРЈ из 1977. године преузео је поменута дела са одређеним модификацијама, постављајући кривично дело тероризма у члан 125. главе XI (некадашње главе X) која је носила назив *Кривична дела против основа социјалистичког самоуправног друштвеног уређења и безбедности*, а кривична дела отмицу ваздухоплова у члан 240. И угрожавање безбедности лета ваздухоплова у члан 241. главе XXI насловљене *Кривична дела против безбедности ваздушног саобраћаја* (Јаковљевић, 1997:225).

Ако се осврнемо на период од 1981–1988. године у Југословенској народној армији откривено је 225 илегалних албанских група, са више од 1.600 војника. Космет је био центар жаришта где је годишње вршено између 40 и 100 оштећења војних инсталација, имовине, саботажа и провокација, док нова кривична дела отмица ваздухоплова и угрожавање безбедности лета ваздухоплова нису биле актуелне за терористе на територији Југославије, али постојале су тенденције да иду ка томе, поготову због међународне повезаности са другим терористичким организацијама.

Касније, Законом о изменама и допунама Кривичног закона „Службени лист СФРЈ“ од 28. маја 1990.³, уведена су у главу XI која носи наслов *Кривична дела против човечности и међународног права* три нова међународна кривична дела, и то: међународни тероризам (члан 155а), угрожавање лица под међународном заштитом (члан 155б) и узимање талаца (члан 155в).

Закон о изменама Кривичног закона СФРЈ од 22. септембра 1992. променио је назив Закона у Кривични закон Савезне Републике Југославије, али материју поменутих дела није дирао, што значи да је КЗ СРЈ познавао шест кривичних дела изразито терористичког карактера: тероризам, међународни тероризам, угрожавање лица под међународном заштитом, отмицу ваздухоплова и угрожавање безбедности лета ваздухоплова.

Кривично дело тероризма у југословенском кривичном праву

Кривично дело тероризма установљено чланом 125. КЗЈ представља једно од најтежих кривичних дела из Главе XV КЗЈ. Овим делом се инкриминишу криминална понашања која Бонанате обележава као један од модела тероризма и то онај који је управљен против неке државе, односно државног и друштвеног уређења. У целокупној проблематици овог кривичног дела значајна су првенствено питања у вези са његовим појмом, затим шта представља објекат кривичног дела, затим питања која се односе на елементе и квалификоване облике основног кривичног дела, као и однос са пратећим кривичним делима (Bonanate, 1979: 107).

Неопходно је упознати се са законским појмом кривичног дела. Појам кривичног дела тероризма одређен је у члану 125. КЗЈ и гласи: „Ко у намери угрожавања уставом утврђеног државног и друштвеног уређења или безбедности СРЈ изазове експлозију или пожар или предузме другу општеопасну радњу или акт насиља којим је створено осећање несигурности код грађана, казниће се најмање три године“ (Јаковљевић, 1997:227).

Карактеристична обележја кривичног дела тероризма из члана 125. КЗЈ могу се препознати у радњи извршења која се састоји у предузимању неке општеопасне радње или акта насиља, последици - створеном осећају несигурности код грађана и субјективном елементу који се односи на намеру угрожавања уставом утврђеног државног и друштвеног уређења или безбедности СР Југославије, на основу ових обележја се одређује и јасно разликује кривично дело тероризма од осталих.

Када је реч о идентификацији објекта заштите разликујемо групни и посебни. Као групни објект заштите кривичног дела тероризма из члана 125. КЗЈ по Кривичном законнику СРЈ сматра се државно уређење, јер се кривично дело тероризма налази у глави XX и носи наслов Кривична дела против државног и друштвеног уређења и безбедности СРЈ. После групног неопходно је одредити посебни (индивидуални, специјални) објект заштите. У теорији кривичног права познато је да се посебан објект кривичног дела може поделити на заштитни, нападни и граматички објект (Живановић, 1935: 109).

³ Закон о изменама и допунама Кривичног закона СФРЈ од 28. маја 1990, „Службени лист СФРЈ“.

Заштитни објект би били државно и друштвено уређење или безбедност Југославије због тога што се овим добрима на првом месту пружа заштита против таквих радњи које означавају понашања садржана у предузимању неке општеопасне радње или акта насиља у смислу наведеног дела.

Из садржине кривичног дела тероризма произилази да се као његов нападни објект појављује лична сигурност грађана, и то лична сигурност у субјективном смислу. У кривичном праву постоји велики број разних облика заштите личне сигурности. Тако, на пример одређеним кривичноправним инкриминацијама штити се сигурност живота људи, телесни интегритет и здравље, сигурност њихових слобода и права, имовине, полна сигурност итд (Јаковљевић, 1997:231).

Што се тиче граматичког објекта кривичног дела тероризма - самих добара грађана, државе или друштвених добара којима се може нанети штета извршењем неке општеопасне радње или акта насиља, она могу да буду различите природе. Пракса тероризма показује да су то најчешће живот, телесни интегритет или здравље, а када је реч о имовини то могу бити индустријска, саобраћајна или друга постројења, мостови, фабрике, водоводи, топлане, бране, далеководи, саобраћајна средства, средства за везу, силоси, магацини, залихе хране и др.

Можемо рећи да у оквиру заштитног, нападног и граматичког објекта постоји однос међузависности, јер угрожавање нападног или граматичког објекта може да представља истовремено и угрожавање заштитног објекта (апстрактна опасност). Када се ради о елементима (обележјима) кривичног дела, радња извршења може да се појави у два облика и то предузимањем општеопасне радње и предузимањем аката насиља.

Предузимање опште опасне радње подразумева нпр: изазивање експлозије, изазивање пожара, изазивање опасности поплавом, изазивање опасности отровом или отровним гасовима, изазивање опасности јонизујућим зрачењем, изазивање опасности моторном силом, електричном енергијом или другом енергијом. Предузимање аката насиља врши се употребом насиља, сам појам је доста дискутабилан, али су два његова обележја неоспорна, а једно се односи на употребу физичке снаге за савладавање неког отпора и да се насиље односи на лица или имовину, тј. да ствара осећај несигурности код грађана.

За последицу кривичног дела тероризма може да се сматра она промена или стање које је настало на његовом заштитном објекту, према овоме последица кривичног дела тероризма била би промена или стање које настаје на уставом утврђеном државном и друштвеном уређењу или безбедности Југославије, промена или стање изазвано на објекту напада, последица је садржана и у изазивању осећаја личне несигурности, повреди телесног интегритета итд. Ако говоримо о виности учинилац кривичног дела тероризма из члана 125. КЗЈ може да поступа само са директним умишљајем уз који треба да постоји и намера угрожавања државног и друштвеног уређења или безбедности СРЈ.

По КЗЈ учинилац кривичног дела тероризма може да буде свако лице, домаћи држављанин, страни држављанин или лице без држављанства, отуда разликујемо три облика (форме) учиниоца кривичног дела тероризма: а) извр-

шилац свршеног кривичног дела, б) покушајни извршилац и ц) саучесник у наведеном кривичном делу. Тежи (квалификовани) облици тероризма из члана 125., а према ставу 1, члана 139. КЗЈ постоје, ако је извршење овог кривичног дела: 1. имало за последицу смрт једног или више лица, 2. изазвало опасност по живот људи; 3. било праћено тешким насиљем или великим разарањима или, 4. довело до угрожавања безбедности, економске или војне снаге земље.

У погледу припремних радњи под насловом *Удруживање ради непријатељске делатности* у члану 136. став 1. КЗЈ предвиђено је да свако ко ствара заверу, банду, групу или друго удружење лица ради вршења кривичних дела из става 2, чл. 120. до 123., чл.125 до 127. и члана 132 овог закона казниће се затвором од једне до десет година. Из садржаја прописа члана 136. КЗЈ произилази да дело удруживања ради вршења кривичног дела тероризма из члана 125. КЗЈ има два основна и два привилегована облика, као и квалификовани облик.

Први основни облик је стварање терористичког удружења, а други постајање припадником удружења за вршење кривичних дела тероризма, док привилеговани облици подразумевају да је учинилац открио удружење терориста или на други начин спречио извршење дела и ако припадник терористичког удружења открије исто пре него што је у његовом саставу или за њега учинио кривично дело тероризма, привилегија се заснива на стварном кајању и откривању чланова терористичког удружења, квалификовани облик постоји ако је ово дело извршено за време ратног стања или у случају непосредне ратне опасности.

Кривично дело тероризма у Кривичном законнику Републике Србије

Кривични законик Републике Србије донет је 2005. године, а на правну снагу је ступио јануара 2006. године. Кривични законик санкционише дела политичког криминалитета у оквиру главе XXVIII, под насловом *Кривична дела против уставног уређења и безбедности Републике Србије*. У оквиру ове главе Законика, санкционисано је петнаест деликата против државе, уз посебне чланове у којима се предвиђају квалификовани облици (члан 320) и кажњивост припремних радњи (члан 321).

У овим деликтима која се налазе у оквиру кривичних дела против уставног уређења и безбедности Републике Србије налази и кривично дело тероризма.

Кривична дела која обухвата ова глава називају се политичким кривичним делима. У питању је осетљива област где је од посебног значаја наћи праву меру кривичноправне интервенције (Стојановић et al, 2007: 257). Међу поменутих инкриминацијама можемо направити класификацију на кривична дела уперена против државно-политичког поретка и кривична дела усмерена на повреду тајности поверљивих војних, економских и службених докумената. Прва поменута се могу подвести под политичка кривична дела у (нај)ужем смислу, док се потоња могу назвати кривичним делима против безбедности

државе. Слична систематика и модел кажњавања политичких кривичних деликата постоји и у осталим земљама бивше Југославије.⁴

Инкриминација тероризма је унета у наше законодавство 1973. године (Стојановић, 2006: 212). По коме се под тероризмом сматра да: Ко у намери угрожавања уставног уређења или безбедности Србије изазове експлозију или пожар или предузме неку другу општеопасну радњу или изврши отмицу, узимање талаца или самовољно лишавање слободе неког лица или други акт насиља или прети предузимањем какве општеопасне радње или употребом нуклеарног, хемијског, бактериолошког или другог општеопасног средства и тиме изазове осећање страха или несигурности код грађана, казниће се затвором од пет до петнаест година.⁵

У страном кривичном праву код кривичних дела тероризма најчешће се кумулативно тражи испуњење два елемента, један објективни, а други субјективни, да је предузета општеопасна радња и да постоји намера застрашивања грађана, по правилу, из политичких мотива.

Формулација бића кривичног дела тероризма у Законику представља, по Стојановићу, одређење тероризма у ужем смислу, јер су другим инкриминацијама обухваћени и неки посебни случајеви тероризма (Стојановић et al, 2007: 298). Тако, у истом акту су дефинисана и кривична дела међународног тероризма и отмица ваздухоплова, брода и другог превозног средства.

Неопходно је било у оквиру одређења кривичног дела тероризма одредити објект заштите. Пошто се кривично дело тероризма тада налазило у глави XXVIII под називом *Кривична дела против уставног уређења и безбедности Републике Србије*, као објект заштите могло се идентификовати уставно уређење и безбедност Републике Србије.

Данас, наше позитивно право, у Глави XXXIV КЗ-а (група кривичних дела против човечности и других добара заштићених међународним правом), познаје осам кривичних дела из тзв. „подгрупе кривичних дела тероризма (Стојановић et al, 2015: 330).“

Кривично дело тероризма (чл. 391), где се као радње извршења алтернативно постављају: (1) напад на живот, тело или слободу другог лица; (2) отмица или узимање талаца; (3) уништење државног или јавног објекта, саобраћајног система, инфраструктуре укључујући и информационе системе, непокретну платформу у епиконтиненталном појасу, опште добро или приватну имовину на начин који може да угрози животе људи или да проузрокује знатну штету за привреду; (4) отмица ваздухоплова, брода или других средстава јавног превоза или превоза робе; (5) производња, поседовање, набављање, превоз, снабдевање или употреба нуклеарног, биолошког, хемијског или другог оружја, експлозива, нуклеарног или радиоактивног материјала или уређаја, укључујући и истраживање и развој нуклеарног, биолошког или хемијског ору-

⁴ Види: Kazneni zakon Republike Hrvatske, „Narodne novine“ br. 110/97, члан 135–155; Kazneni zakon Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik BiH, br. 03/03, 32/07, члан 156–170; Кривични законик Црне Горе, Службени лист РЦГ, бр. 70/03, члан 357–374; итд.

⁵ Кривични законик Реп. Србије, Службени гласник РС, бр 85/2005- испр., 107/2005- испр., 72/2009 и 111/2009.

жја; (6) испуштање опасне материје или проузроковање пожара, експлозије или поплаве или предузимање друге општеопасне радње које могу да угрозе живот људи или (7) ометање или обустава снабдевања водом, електричном енергијом или другим основним природним ресурсом које може да угрози живот људи.

У подгрупу кривичног дела тероризма убрајају се: јавно подстицање на извршење терористичких дела (чл. 391а), врбовање и обучавање за вршење терористичких дела (чл.391б), употреба смртоносне направе (чл. 391в), уништење и оштећење нуклеарног објекта (чл. 391г), угрожавање лица под међународном заштитом (чл. 392), финансирање тероризма (чл. 393) и терористичко удруживање (чл. 393а).

Јавно подстицање на извршење терористичких дела (чл. 391а), радњу извршења наведеног дела чини тзв. „терористичка пропаганда“ односно јавно изношење или доношење идеја којима се непосредно или посредно подстиче на извршење кривичног дела из чл. 391 КЗ-а. За постојање наведеног дела неопходан је умишљај учиниоца, а прописана казна је затвор од једне до десет година.

Врбовање и обучавање за вршење терористичких дела (чл. 391б), кривично дело врбовања и обучавања за вршење терористичких дела заправо се састоји од два засебна кривична дела: врбовања за вршење терористичких дела (чл. 391б ст. 1) и обучавања за вршење терористичких дела (чл. 391б ст. 2).

Употреба смртоносне направе (чл. 391в). Радња извршења основног облика овог кривичног дела (чл. 391в ст. 1) је постављена алтернативно и њу остварује оно лице које направи, пренесе, држи, да другом, постави или активира смртоносну нараву (експлозив, хемијска средства, биолошка средства или отрове или радиоактивна средства) на јавном месту или у објекту или поред тог објекта. За постојање кривичног дела неопходан је умишљај, као и намера која је управљена на лишавање живота другог лица, доношење тешке телесне повреде или уништење или знатно оштетење државног или јавног објекта, система јавног саобраћаја или другог објекта који има већи значај за безбедност или снабдевање грађана или за привреду или за функционисање јавних служби. Прописана казна је затвор од једне до осам година. Поред основног предвиђена су и два тежа облика која произилазе из њега.

Уништење и оштећење нуклеарног објекта (чл. 391г). Радња извршења основног облика овог кривичног дела (чл. 391г ст. 1) је, као и код претходног кривичног дела из ове групе постављена алтернативно и њу остварује оно лице које уништи или оштети нуклеарни објекат на начин којим се ослобађа или постоји могућност да се ослободи радиоактивни материјал.

Под нуклеарним објектом, у смислу позитивноправних прописа, треба подразумевати сваки нуклеарни реактор (укључујући и оне који служе за погон возила или пловила), као и свако постројење или средство које се користи за производњу, складиштење, прераду или транспорт радиоактивног материјала (Коларић, 2013: 66).

За постојање кривичног дела неопходан је умишљај, као и намера која је управљена на лишавање живота другог лица, наношење тешке телесне повреде угрожавање животне средине или наношење знатне имовинске штете. Прописана казна је затвор од две до десет година. Поред основног предвиђена су и два тежа облика која произилазе из њега.

Угрожавање лица под међународном заштитом (чл. 392). Наведено кривично дело има основни, два тежа и један посебан облик. Радња извршења основног облика (чл. 392) постављена је алтернативно као: (1) отмица, (2) неко друго насиље или (3) напад на службене просторије, приватан стан или превозно средство лица под међународном заштитом (Стојановић, 2010: 21). За извршење овог кривичног дела неопходан је умишљај, а прописана је казна затвора од једне до десет година.

Финансирање тероризма (чл. 393) Кривично дело из чл. 393 ст. 1 предузима оно лице које непосредно или посредно *даје* или *прикупља* средства са циљем да се она користе или знајући да ће се користити, у потпуности или делимично, у сврху извршења кривичних дела из чл. 391 до 392 КЗ-а или за финансирање лица, групе или организоване криминалне групе који имају за циљ вршење тих дела. За основни облик овог дела прописана је казна затвора у трајању од једне до десет година.

Терористичко удруживање (чл. 393а). Кривично дело терористичког удруживања из чл. 393а ст. 1 постоји ако се два или више лица удруже на дуже време ради вршења кривичних дела из члана 391 до 393 КЗ-а. Под удруживањем треба подразумевати одговарајуће функционално повезивање два или више лица које не мора бити формалне природе, с тим што удруживање на дуже време подразумева да оно траје оптимално дужи период (Делић, 2014: 194).

Закључак

Дефиниција бића кривичног дела тероризма у српском праву је релативно солидна. Ипак, она садржи одређене недостатке, посебно у поређењу са модерним одредницама тероризма у међународним актима и неким националним законодавствима. Прво, сматрамо да предвиђања осећања страха код грађана као обавезног елемента бића кривичног дела, то јест као последице дела, није неопходно и да само отежава примену инкриминације у пракси. Појам „осећања страха“ је недовољно одређен и непотребно компликује примену норме јер се његовим увођењем суд обавезује да у сваком појединачном случају утврђује да ли је наступило такво стање код грађана, јер се, уколико оно не наступи, не ради о довршеном кривичном делу, већ само о покушају. Објективно, тешко је и непотребно утврђивати постојање страха код одређеног круга лица. Руска, као ни остале поменуте савремене инкриминације не садрже овако дефинисану последицу као саставни део бића кривичног дела. Уосталом, ни кривично дело међународног тероризма из истог Законика, не помиње осећање страха код грађана као последицу (Милошевић, 2009:30).

Затим, српски Законик, покушавајући да буде на трагу модерних решења, у радњу извршења убраја и претњу употребом хемијских, бактериолошких и нуклеарних средстава. Уколико се већ ишло тим путем, требало је, сматрамо, као у британској формулацији, уврстити и нападе на електронске информативне системе у облик радње извршења. Ипак, ово је далеко мање битна замерка. Важним недостатком сматрамо и непрецизирање пасивног субјекта на начин на који је то учињено у предлогу дефиниције Високог савета Генералног секретаријата УН. Али, ова замерка се може упутити и готово свим осталим анализираним инкриминацијама (Милошевић, 2009:30).

Уосталом, сматрамо да би требало другачије дефинисати *animus terrograndi* у српској инкриминацији и, у складу са савременим дефиницијама, одредити да намера починиоца треба да буде усмерена на застрашивање становништва или приморавање власти државе или међународне организације да нешто учини или не учини. То је, мислимо, ваљаније одређење намере починиоца, с обзиром на то да су ово редовни циљеви деловања терориста и да је то одређење јасније и прецизније од употребе правног стандарда „угрожавања уставног уређења и безбедности Србије“. Иако се може тврдити да се овом формулацијом обухвата исти круг намера, нема потребе давати дефиницију намере која је компликованија и тежа за примену (Милошевић, 2009:31).

Предности српске инкриминације у односу на неке од поменутих су, пре свега, у експлицитном помињању претње употребом неконвенционалног оружја, што је, можда, најозбиљнија терористичка претња, у оквиру радње извршења. Уопште, дефиниција радње извршења, уз поменуте недостатке, је доста прецизна и солидна. Такође, запређена казна, кажњиве припремне радње и квалификовани облици су, сматрамо, на ваљан начин унети у инкриминацију.

Кривична дела тероризма у српском праву карактерише и проширивање криминалне зоне које се огледа како у новим кривичним делима (Стојановић et al, 2015: 239), као и у „подизању“ одређених припремних радњи на ранг радње извршења, а за сама кривична дела су прописане високе казне. Треба нагласити да се овакво нормирање правда чињеницом да је тероризам један од најтежих глобалних претњи и да заслужије појачану кривичноправну реакцију.

Литература:

1. Bonanate, L. (1979). *Dimensioni del terrorismo politico*, u *Dimensioni del terrorismo politico*. Aspetti interni e internazionali, politici e giuridici. Milano: izd. u redakciji Bonanate L., Angeli Ed.
2. Delić, N. (2014). *Nova rešenja u Posebnom delu Krivičnog zakonika*. Beograd: Pravni fakultet.
3. Živanović, T. (1935). *Osnovi krivičnog prava*, Opšti deo, knj. I. Beograd: Gundulić.
4. Jakovljević, D. (1997). *Terorizam s gledišta krivičnog prava*. Beograd: Novinsko izdavačka ustanova Službeni list SRJ.
5. Kolarić, D. (2013). *Nova koncepcija krivičnih dela terorizma u Krivičnom zakoniku Republike Srbije*, *Crimen*, br. 1.

6. Milošević, M. (2009). *Teroristi: žrtve i zločinci – faktori kriminalne motivacije*. Beograd: Univerzitet u Beogradu Fakultet bezbednosti i Čigoja.
7. Mijalkovski, M. (2010). *Terorizam i organizovani kriminal*. Beograd: Univerzitet u Beogradu Fakultet bezbednosti.
8. Stojanović, Z. Perić, O. (2007). *Krivično pravo - posebni deo*. Beograd: Pravna knjiga.
9. Stojanović, Z. (2006). *Komentar Krivičnog zakonika*, drugo izmenjeno i dopunjeno izdanje. Beograd: Službeni glasnik.
10. Stojanović, Z. Delić, N. (2015). *Krivično pravo – posebni deo*. Beograd: Pravna knjiga.
11. Stojanović, Z. (2010). Krivična dela terorizma u Krivičnom zakoniku Srbije. Beograd: *Revija za kriminologiju i krivično pravo*, Beograd, vol. 48, br. 3.

Правни извори

1. Zakon o krivičnim delima protiv naroda i države, „Službeni list FNRJ“, br. 59/46, 106/47, 110/47.
2. Zakon o izmenama i dopunama Krivičnog zakona SFRJ od 28. maja 1990, „Službeni list SFRJ“.
3. Kazneni zakon Republike Hrvatske, „Narodne novine“ br. 110/97, član 135–155;
4. Kazneni zakon Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik BiH, br. 03/03, 32/07, član 156–170;
5. Krivični zakonik Crne Gore, Službeni list RCG, br. 70/03, član 357–374; itd.
6. Krivični zakonik Rep. Srbije, Službeni glasnik RS, br 85/2005- ispr., 107/2005- ispr., 72/2009 i 111/2009.

Електронски извори

1. Časopis „Naša borba“ iz 1998. Godine, tekst dostupan na: <http://www.yuope.com/nasa-borba/arhiva/Feb98/0102/01024.HTM> 03.05.2016.

THE CRIME OF TERRORISM IN THE SERBIAN LEGISLATION

Summary: Protecting the state is one of the primary functions of the criminal law, so it is logical that the protection of its vital interests at the very top of the pyramid of legal values. We know that terrorism is one of the key events that endanger the security of the state, so we will be with a view to comprehensively review the analysis terrorism in Serbian legislation. Then the analysis of a terrorist offense in the legislation of the former Yugoslavia and finally consideration of a terrorist offense in the criminal legislation of the Republic of Serbia with an emphasis on the period from 2005 to the present. A special focus of the paper is the comparative analysis of changes in the character of terrorist threats and criminal justice in our criminal legislation, the new forms and the escalation of terrorism in the world.

Key words: terrorism, criminal offense, a threat, security, law